

Utenriksdepartementet
Statssekretær Eivind Vad Petersson

Vår dato: 15.09.2023
Deres dato: 08.09.2023
Vår referanse: INT/ksæ
Deres referanse: UD

Innspill til regjeringens stortingsmelding om Ukraina

Vi takker for møtet den 8. september og for anledningen til å gi innspill til stortingsmeldingen om Ukraina.

NHO fordømmer Russlands angrepskrig i Ukraina og støtter regjeringens økonomiske sanksjoner mot Russland. Ukrainas kamp for selvstendighet er avgjørende for landets eksistens og for Europas framtid. Ødeleggelsene er enorme, en beregning fra Verdensbanken estimerer gjenoppbyggingskostnadene til nærmere 390 mrd. euro.

NHO og våre medlemmer berømmer regjeringen som har fått til en tverrpolitisk forankring og et langsiktig støtteprogram for å bistå Ukraina i krigen. Programmets inkludering av militær støtte, humanitær bistand og bidrag til gjenoppbygging av kritisk infrastruktur og det ukrainske samfunnet når det er mulig gir viktige signaler til det ukrainske folk og til norske og internasjonale aktører.

Energi, norsk kunnskap i verdensklasse til nytte for det ukrainske samfunnet

Et av de viktigste målene for bistanden til det ukrainske samfunnet og folk er å skape et bedre og mer velfungerende samfunn i fremtiden. Norsk næringsliv har innovative og bærekraftige løsninger som vil kunne bidra til vekst og økt velferd. Norge er og har vært ledende i energiforsyning til Europa i mer enn 100 år. Statkraft har mer enn 125 års erfaring med fornybar energi og er Europas største vannkraftprodusent. Norsk sokkel produserer rundt 2 millioner fat oljeekvivalenter per dag, og Norge dekker i dag om lag 2 prosent av globalt oljeforbruk. Norsk olje og gass er viktigere for den europeiske energitilgangen enn tidligere da russiske produkter hadde fri tilgang til markedet. Rundt disse store energiprodusentene er det utviklet verdensledende leverandører av varer og tjenester som for eksempel analyser. 80 % av Ukrainas elektrisitetsproduksjon kommer i fra atomkraft og kull. I overgangen til et mer bærekraftig samfunn vil fornybar energi være en viktig del av løsningen og her mener NHO at norsk næringsliv står i en særstilling. Nansen-programmets midler bør på egnet måte bidra til å sikre at næringslivet har anledning til å bidra til et bedre ukrainsk samfunn. I tillegg til bruk av det norske virkemiddelapparatet som foreslås nedenfor, bør det legges vekt på at prioriteringene i den multilaterale støtten inkluderer sektorer der Norge har fortrinn.

Et annet viktig mål for bistanden til Ukraina er en nærmere tilknytning til Europa og USA. Medlemskap i EU og NATO står høyt på den ukrainske agendaen. Skal Ukraina lykkes i dette må både krigen vinnes, og det må gjennomføres omfattende politiske reformer. En annen viktig reform er velfungerende og godt organisert arbeidsliv. Den nordiske og norske modellen med velfungerende sosial dialog innenfor avtalte rammer kan være et eksempel for etterfølgelse for Ukraina. LO og NHO kan på sikt tenkes å bidra i et samarbeid med ukrainske partnere.

Forskning og utviklingssamarbeid bygger demokrati og fremmer bærekraft

For at Ukraina best mulig skal kunne møte utfordringene og gjennomføre nødvendige reformer, er de også avhengig av en omfattende kunnskapsbase bygget opp gjennom forskning og utvikling. Norske forskningsinstitutter som Sintef og høyskoler som BI og Kristiania har stort internasjonalt engasjement og

samarbeid med gode resultater. Disse og andre gode akademiske institusjoner i Norge kan sammen med partnere fra Ukraina bidra til at reformer gjennomføres både bærekraftig og lokalt godt tilpasset. Samarbeid om løsninger kan på denne måten inkludere både privat og offentlig sektor.

Handel krever forutsigbarhet og markedstilgang

Velfungerende handelsavtale er viktig for EFTA Ukraina frihandelsavtalen og en modernisering av avtalen har lenge vært etterspurt. Samtalene som startet i juni i år, bør prioriteres fra norsk side fremover. EU har for andre året innvilget tollfrihet på ukrainske varer inn til EU. Det meste av importen fra Ukraina er som følge av frihandelsavtalen tollfri inn til Norge, unntak er for landbruksprodukter utenfor de fastsatte kvotene. Det kan være en god anledning, i en stortingsmelding, å diskutere hvilke endringer som er mulige for å gi bedre rammebetingelser for ukrainske produkter.

Risikoen for korrupsjon er håndterbar

I dag er det stor risiko knyttet til investeringer i landet og det vil være behov for risikoreduserende tiltak. Risikoreduserende tiltak gjelder både i form av garantier, krigsforsikringer, gunstige låneordninger, men ikke minst forventninger til kontroll med og etterrettelighet i bruk av norsk støtte. I et land i krig med høy forventet korrupsjonsrisiko vil korrupsjonsbekjempelse og reformarbeid være svært viktig.

Regjeringen beskriver tydelig at det vil stilles krav til samarbeidspartnere, og arbeides systematisk med anti-korrupsjon på flere nivåer, fra nulltoleranse for korrupsjon i enkeltprosjekter, til anti-korrupsjon som mål for prosjekter og normativt arbeid. Dette fremstår også som en tydelig begrunnelse for at hovedparten av midlene kanaliseres gjennom multilaterale banker og institusjoner. Dette er kloke valg, men vi vil også peke på muligheten for å bruke noen av midlene i Nansen-programmet til risikoreduserende tiltak i det norske virkemiddelapparatet.

NHOs medlemmer har vist at de tar antikorrupsjon på største alvor og mange står overfor krevende situasjoner i markeder med forhøyet risiko. Internaliserte retningslinjer for god forretningsskikk og kontinuerlige aktsomhetsvurderinger er en del av bedriftenes hverdag for å unngå korrupsjon, brudd på menneskerettigheter og bidrag til anstendige arbeidsplasser.

I Ukraina bør regionale og lokale medier sammen med lokalsamfunn spille en sentral rolle i å avdekke korrupsjon. For å fylle en slik rolle er det blant annet viktig at redaktørstyrte medier har godt utstyr og nok ressurser. Dette er mulig med økt kapasitetsbygging, tilgang til ny teknologi og faglig støtte, som kan tilbys gjennom Nansen programmet. Norge er i verdenstoppen når det gjelder pressefrihet, yringsfrihet, mediemangfold og digitalisering av mediene, og norske aktører har derfor mye å bidra med til utviklingen av mediesektoren i Ukraina. Her kan det utformes forpliktende samarbeid over tid. Mediebedriftenes Landsforening (MBL) samarbeider med nordiske medieorganisasjoner og German Marshall Fund om Ukrainian Media Fund som støtter lokale- og regionale medier i Ukraina. Arbeidet har fått bred støtte fra nordiske medier, og i Sverige støtter SIDA dette arbeidet allerede.

Høy tillitt og godt samarbeid mellom offentlig og privat sektor i Norge

Det er en høy tillitt og nært samarbeid mellom privat og offentlig sektor her i Norge. Derfor bør det vurderes å sette av midler til det norske virkemiddelapparatet i Nansen-programmet. Nedenfor foreslår vi å inkludere følgende i stortingsmeldingen om bruk av midlene i Nansen-programmet.

1 Operativt Team Norway ukrainaforum

Norge er et lite land, men flere offentlige evalueringer peker på at virkemiddelapparatet er for fragmentert. Team Norway fungerer imidlertid godt når en samarbeider operativt i de ulike markedene der for eksempel ambassader, Innovasjon Norge, Norwep og sjømatrådet er etablert. Samtidig viser evalueringer at Team

Norway ikke fungerer godt internt i Norge. Dette kan satsingen for å gjenoppbygge Ukraina gjøre en endring på.

NHO foreslår at det settes av midler til å etablere et Team Norway ukrainaforum der alle som bidrar operativt samles. Dette vil for eksempel inkludere U.D. med relevante saksbehandlere og ambassade representanter, NFD med sitt bilaterale næringslivsansvar, Innovasjon Norge, Eksfin, Norfund og Norwep m.fl. I Team Norway ukrainaforum vil arbeidslivets parter og bedriftsrepresentanter bidra inn med konstruktive innspill og bør inkluderes i forumet. Suksess i samarbeid for et fritt Ukraina er en viktig sak for Norge fremover og dette spesielle Team Norway kan vise at åpenhet, samarbeid og god koordinering fungerer.

2 Eksportfinansiering Norge får ekstraordinære eksportlån og garantier

Ekstraordinære rammer for Eksportfinansiering Norge (Eksfin) for å kunne ta direkte risiko i Ukraina. Det å få finansiering på kommersielle vilkår er vanskelig på grunn av den store risikoen for tap. Risikoen for tap blir ikke mindre fordi Eksfin får muligheter til å gi gunstige lån og garantier, men skal norske aktører bidra til en bærekraftig gjenoppbygging av Ukraina, er utvidete garantier og lån svært viktige virkemidler.

Vi foreslår å etablere en separat garantiordning for Eksfin som kan ta større tap enn normalt ved for eksempel at Eksfin tar opp mot 100% langsiktig garantidekning både for kommersiell og politisk risiko. Det er også mulig å etablere eksportlån med krav om at løpetid/tilbakebetaling underlegges OECD Arrangement-terms for eksportkontraks-finansiering. En egen ordning kan skisseres slik at det ikke er krav til bankmedvirkning.

Det kan også etableres spesialordninger der Eksfin aksepterer et lavere krav til nasjonalt innhold. I dag er det ofte krav om 30 % norsk innhold i kontrakten. En reduksjon av dette til for eksempel 10 % vil også bidra i positiv retning i forhold til norsk inflasjon.

Danske myndigheter har siden mars i 2023 hatt egne satsinger på næringsfremme i Ukraina og har gitt statlige garanti og låneordninger gjennom Danmarks Eksport og Investeringsfond. Det er en ordning for blandede kreditter rettet mot offentlig kritisk infrastruktur i Ukraina, og en ordning for eksportlån og garantier rettet mot private selskaper.

3 Ukraina inngår i Norfunds investeringsmandat i et eget fond.

En rapport¹ laget av NORAD beskriver hvor viktig samspillet mellom offentlig og privat kapital er for å nå bærekraftsmålene. Funnene i rapporten viser til svært gode resultater når blandede finansierings-instrumenter kombineres med aktører som Norfund. Dette både for å mobilisere utenlandsk kapital og for å mobilisere mer kapital innenlands til lokale bedrifter. Koordinert samarbeid om blandet finansiering med både Norad og Norfund skaper vinn-vinn situasjoner som gjør det attraktivt for finansbransjen å bidra med kapital.

NHO mener at flere av funnene i rapporten kan overføres til bistanden Norge gir til Ukraina under Nansen-programmet, slik at det ukrainske markedet inkluderes i Norfunds investeringsmandat. Det bør med andre ord etableres et fond for privat sektor investeringer i Ukraina, forvaltet av Norfund, med tilsvarende modell som for klimainvesteringsfondet med dedikert kapitaltilførsel og en særskilt risikoavsetning til dette formålet. Med et eget fond med midler fra Nansen-programmet kan Norfund spille en viktig rolle som en aktør som kan påta seg høyere risiko enn mange andre investorer. Ukraina vil være et helt nytt geografisk og kulturelt område for Norfund, noe som indikerer at fokusområdene for investeringer bør være der Norfund har størst kompetanse, som fornybar energi.

¹ [Hvordan kan bistanden mobilisere private investeringer til utviklingsland for å nå bærekraftsmålene? \(norad.no\)](https://www.norad.no/om-norad/rapporter-og-publikasjoner/2023/hvordan-kan-bistanden-mobilisere-private-investeringer-til-utviklingsland-for-a-na-baerekraftsmalene/)

Danske myndigheter har gitt IFU, som er Danmarks Norfund, økte rammer for å fortsette sine investeringer og operasjoner i Ukraina. IFU har vært i det ukrainske markedet en stund og har hatt omtrent 60 prosjekter der. I slutten av 2022 hadde IFU 14 aktive investeringer.

4 Innovasjon Norge (IN) styrkes og inkluderes i Nansen-programmet

Norad er satt opp for å forvalte store økonomiske midler over bistandsbudsjettet og er også gitt ansvaret for å forvalte den sivile delen Nansen-programmet. Det er i første rekke forvaltning og tildeling av den humanitære bistanden i lys av de humanitære behovene og i tråd med humanitære prinsipper. Det vil også for 2023 være gitt omtrent 3,3 mrd. kroner til for eksempel Verdensbanken, EBRD og andre internasjonale institusjoner.

Innovasjon Norge er vårt beste og mest velfungerende virkemiddel for næringsfremme og bør gis klarere roller i gjenoppbyggingen av Ukraina. IN har nær kontakt med det norske næringslivet både gjennom sine regionale og internasjonale kontorer og ulike støtteprogram. Messen ReBuild Ukraine er et konkret eksempel på en satsing som vil hjelpe norske bedrifter inn i det ukrainske markedet.

På sikt bør en styrking av INs muligheter til å jobbe for gjenoppbygging av Ukraina inkluderes i Nansen-programmet. Vi viser til den gode jobben IN har gjort i en årrekke med behandling av søknader og innvilgning av prosjekter innenfor EØS midlene. Næringsutvikling og innovasjon for SMBer er en sentral del av EØS-midlene som IN forvalter. Dette gir IN et unikt utgangspunkt for å forvalte et fremtidig program for små og mellomstore bedrifter som ønsker å samarbeide med tilsvarende partnere i Ukraina.

5 Fremtidig mulig sosial dialog prosjekt NHO og LO med partnere i Ukraina.

Den nordiske modellen er et varemerke og preget av sosial dialog og et velfungerende trepartssamarbeid. I Norge er det sterke organisasjoner i arbeidslivet, med en lang historie med samarbeid og mye tillitt. Ukrainske myndigheter har etter krigens utbrudd innført lover som kan gi bedrifter rett til å annullere tariffavtaler og endre på lønns- og arbeidsvilkår på arbeidsplasser med inntil 250 ansatte. LO har sammen med ETUC kritisert disse endringene som vanskeliggjør et godt organisert arbeidsliv.

På sikt kan det være mulig å etablere en arena for konstruktiv dialog med arbeidslivets parter i Ukraina. LO har lenge hatt et samarbeid med FPU (Federation of Trade Unions of Ukraine). På vår side i NHO er to organisasjoner tatt inn som observatører i BusinessEurope. Det er FEU (Federation of Employers of Ukraine) som også er med i ILO og IOE og SUP (Ukrainian Union of Entrepreneurs). Per i dag har vi ikke noe formalisert samarbeid med disse, men en av disse kan være naturlige partnere inn i et fremtidig samarbeid.

Med vennlig hilsen

Idar Kreutzer
Områdedirektør NHO